

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.22>
УДК 746.7(477)«19»

Микола Обушний,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології,
провідний науковий співробітник
Центру українознавства
філософського факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ORCID : 0000-0002-9121-5095
E-mail: mobushnyy@gmail.com

САКРАЛЬНІСТЬ МОЗАЇКИ СОЛОМОЮ ХУДОЖНИКА ОЛЕКСАНДРА САЄНКА (Рецензія на творчість українського художника О.Ф. Саєнка)

Анотація. Публікація ставить за мету привернути увагу українознавців, дослідників української культурної спадщини до вивчення творчості унікального вітчизняного художника монументально-декоративного мистецтва, ім'я якого внесено до списку видатних діячів світової спадщини ХХ століття – Олександра Феропонтовича Саєнка. Мистецька спадщина О.Ф. Саєнка нараховує понад 500 творів малярства, графіки і монументально-декоративного мистецтва: декоративне панно, килими, gobelени і т.ін. Але найдосконаліше О.Ф. Саєнко володів технікою інкрустації соломкою. Він тонко відчував розмаїття сакральних енергій, які дарують «радість людям». Саме у кольорах соломи О.Ф. Саєнко бачив таку енергію.

Картини О.Ф. Саєнка не тільки художньо досконалі, але, і переважна більшість із них наповнені національно-патріотичним змістом. Серед них одна із найвідоміших – декоративна картина «Козак Мамай» (1928, 1936 рр.). Аналіз картин О.Ф. Саєнка показує, що вони є глибоко народними, а тому сприймаються як сучасні своєю змістовою наповненістю та стилістично.

Ключові слова: сакральність, солома, художник, монументально-декоративне мистецтво, інкрустація, мозаїка, генетична пам'ять.

Mykola Obushnyy,

Doctor of Political Science, Professor of Political Science
Faculty of Philosophy, Leading Researcher
Center for Ukrainian Studies of
Taras Shevchenko national university of Kyiv, Kyiv

THE SACRAL NATURE OF STRAW MOSAIC BY OLEKSANDR SAJENKO (Review of the creative works of Ukrainian artist O.F. Sajenko)

Abstract. The publication aims to draw the attention of Ukrainian scholars and researchers of Ukrainian cultural heritage to study the work of a unique domestic artist of monumental and decorative art, whose name is included in the list of prominent figures of world heritage of the twentieth century - Alexander Saenko. O. Saenko's artistic heritage includes more than 500 works of painting, graphics and monumental and decorative art: decorative panels, carpets, tapestries, etc. But O. Saenko possessed the technique of straw inlay most perfectly. He subtly felt the diversity of sacred energies that give "joy to people." It was in the colors of straw that O. Saenko saw such energy.

O. Saenko's paintings are not only artistically perfect, but also the vast majority of them are filled with national-patriotic content. Among them, one of the most famous is the decorative painting "Kozak Mamai" (1928, 1936). The analysis of O. Saenko's paintings shows that they are deeply folk, and therefore perceived as modern in their content and style.

Key words: sacredness, straw, artist, monumental and decorative art, inlay, mosaic, genetic memory.

Безцінною складовою генетичної пам'яті українського народу є художня мистецька спадщина, залишена потомкам не одним поколінням митців минулого.

Унікальність таланту кожного художника найрельєфніше визначається стилем у презентованих

ним роботах. Стилiстику картин вiдомого українського художника монументально-декоративного мистецтва Олександра Феропонтовича Саєнка визначає народне

мистецтво, яке сягає у глибину народного життя. Художник дуже тонко відчував розмаїття сакральних* енергій, що вміщує у собі природа, земля, сонце та повітря, і творив так, як йому підказувало серце та професійне бачення мистця.

У творчому доробку художника понад 500 творів монументально-декоративного мистецтва: де-коративні панно, килими, гобелени, кераміка, графіка та ін. Олександр Саєнко майстерно володів різними техніками живопису: олія, темпера, акварель. Але найбільше працював у техніці інкрустації соломною, тим самим відродив уже на професійному рівні давню народну традицію, коли соломною прикрашали речі побуту: миски, скрині із стебел колосся пшениці та жита, виплітали вінки, які перепліталися польовими квітами – синіми волошками та червоними маками. До народної мистецької традиції Олександр Саєнко додав мистецький професіоналізм – техніку інкрустації соломною.

Радянські партпрацівники дивилися скося на Олександра Саєнка, який поміняв вишукані акварелі на звичайну соломю, до того ж ще і звинуватили його в націоналізмі.

Віддавши перевагу техніці соломною, Олександр Саєнко працював нею все життя та створив власну мистецьку мову, що базувалася на традиціях та звичаях українського народу. Тим більше, що на Борзнянщині – малій батьківщині Олександра Саєнка, благодатна земля для вирощування розкішних пшеничних та житніх нив, хлібний покій, на яких немов би простелений рушник милував око людини.

Олександр Саєнко фахово переконав, що соломю можна і потрібно використовувати для декоративних виробів. Наразі, щоб солома стала придатною для декору її необхідно не тільки зібрати, відсортувати, замочити, але нерідко і розфарбувати відповідним барвником. Тоді солома набуває високої декоративної здатності, стає досконалим засобом створення мистецького образу. Тому кольори соломи у мозаїці Олександра Саєнка, ніби випромінюють сонце, що милує око, пробуджує радість, піднімає настрій. Не випадково, ще у глибоку давнину первісні люди раділи появі сонця, поклонялися йому, вважаючи сонце своїм Богом та символом доброти.

Саме ця улюблена та оригінальна техніка – інкрустація соломною (у народі зветься «викладанка») заклала підвалину для визнання мистця як на теренах України, так і поза її межами. Ім'я художника Олександра Саєнка нині вписане до когорти видатних діячів світової культури у ХХ столітті, а, відтак, і у мистецьке незабуття. Могутній імпульс збереженням якого сьогодні є і те, що рідні Олександра Саєнка – дочка Ніна Саєнко та внучка Леся Майданець

перманентно організують виставки художніх робіт з презентацією його праць не тільки в Україні, але і поза її межами.

Внесок родини Саєнків в українське художнє мистецтво слід ще належним чином оцінити, оскільки воно базується на національних українських традиціях і репрезентує справжню народну культуру.

Це особливо відчуваєш під час відвідування музею-садиби Олександра Саєнка у м. Борзни, що на Чернігівщині, ознайомлення з його творчістю у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (січень 2019 р.). Насправді, праці Олександра Саєнка оригінальні, глибоко народні, наповнені життєдайною енергією.

У цьому контексті варто лише підкреслити, що картини Олександра Саєнка не тільки художньо досконалі, але і, зазвичай, наповнені національно-патріотичним змістом, багато із яких прямо пов'язані з історією України, показу героїчних та драматичних подій і явищ суспільного життя українців, відповідно до тих конкретних умов, у яких він жив та творив. Самі назви картин вказують на це. Одна із найвідоміших серед них декоративна картина «Козак Мамай» (1928, 1936 рр.). Оригінальні у історичному контексті є також його картини: «Минуле» (1920 р.), «Козак на коні» (1922 р.), «Українське село» (1926 р.), «Семен Палій» (1966 р.), «Іван Сірко» (1967 р.) та деякі інші. При цьому слід звернути увагу, що творчість Олександра Саєнка припадає на роки утвердження та розвою тоталітарної системи у Радянському Союзі, у якій керівним, а, відтак, і панівним у мистецтві був творчий метод соціалістичного реалізму, ігнорування якого для мистця мало тяжкі наслідки, а будь-який йому спротив жорстоко присікався. Тому Олександру Саєнко іноді доводилося на картинах відображати ту дійсність, у якій він жив та творив: «На варті СРСР» (1926, 1929 рр.), «Жити стало краще» (1936 р.), портрет В.І. Леніна (1938 р.), бюст В. Леніна (1944 р.). При цьому зауважу, що у цих та деяких інших картинах тоталітарної доби Олександра Саєнка художні аспекти є домінуючими над ідеологічними. Це вказує на те, що його позаідеологічна свобода самовираження у мистецтві була визначальною.

У цьому контексті прикро усвідомлювати, але, імовірно, є факт, що окремі картини радянської доби Олександра Саєнка канули у Лету. Йдеться, зокрема, про кілька панно, що були виконані для українського павільйону Всесоюзної сільськогосподарської виставки у Москві (1939-1940 рр.): «Танок», «Збирання яблук», «Колгоспник», «Птахи» та ін.

У творчості Олександра Саєнка чільне місце відведено увічненню постаті Тараса Шевченка та його творів. Серед найкращих монументальних його творів у шевченкіані: панно «На панщині пшеницю жала» (1920 р.), багатофігурна композиція «Тарас Шевченко під вербою» (1937 р.), «Невільники» (1966 р.), «Реве та стогне Дніпр широкий» та деякі інші. Детальніше про це можна ознайомитися у книзі-альбомі «Олександр Саєнко «Шевченкіана», що вийшла друком у 2014 р. (авторка-упорядник Ніна Саєнко).

* Поняття «сакральність» має декілька значень. У даному контексті «сакральність» вживається як незвичність, оригінальність мозаїки соломною, яка символізує проміння сонця.

Аналіз творчості Олександр Саєнка наочно показує приклад того як треба любити свою землю, любити українців. Тому його мистецтво нероздільно пов'язане з життям українського народу.

Картини художника О. Саєнка закликають кожну людину задуматися не лише над власною долею, але і над долею українського народу. Його твори і сьогодні сприймаються як сучасні змістовою наповненістю і

стилістично, оскільки О. Саєнко міцно стояв на ґрунті національних традицій, глибоко розумів сутність народного мистецтва, а соломка – матеріал, який він використовував в своїх картинах, обумовлювали зміст і форму його творів.

Наукове видання

УКРАЇНОЗНАВЧИЙ АЛЬМАНАХ

Випуск 28

Друкується за авторською редакцією

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Передрук статей та розміщення їх в Інтернеті може бути здійснено тільки з дозволу автора та відповідального редактора Українознавчого альманаху.

Підписано до друку 04.07.2021 р. Формат 60×84 $\frac{1}{8}$. Папір офсетний.
Гарнітура Arial. Ум. друк. арк. 16,7. Обл.-вид. арк. 15,8. Замовлення № 57
Наклад 100 прим.

Видавництво «МІЛЕНІУМ» (Київ)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 535 від 19.07.2001 р.

Видавництво «МІЛЕНІУМ»

м. Київ, вул. Фрунзе, 60

Тел.: +38 (067) 849-34-60

+38 (044) 222-50-84

E-mail: milenium_ofis@ukr.net